

ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLAR

Zihinsel Yetersizliği Tanılama ve Değerlendirme

Dr. Taşkın Taştepe

Tanılama

Zihinsel yetersizliği olan çocukların uygun eğitim programlarına yerleştirilmelerinde tanılama önem taşımaktadır. Çocuklar tanılandıktan sonra özel eğitim hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmalıdır. Eğitim hizmetlerinin niteliğini tanılama belirlemektedir.

Çıkılı, 2013

Dr. Taşkın Taştepe

Tanılama

Zihinsel yetersizliğin tanılanması bireyin zekasının ve uyumsal davranışlarının değerlendirilmesini gerektirmektedir. Eripek ve Vuran, 2016

Tıbbi & Eğitsel tanılama

Çıkılı, 2013

Dr. Taşkın Taştepe

Zekanın Değerlendirilmesi

Zeka ölçekleri

- ❖ Günümüzde en yaygın olarak kullanılan Binet ve Wechler testlerinde öğrenme, soyutlama ve yeni durumlara uyum gösterme kapasitesi ölçülmeye çalışılmakta ve sonuç, zeka yaşının kronolojik yaşa oranı olan zeka bölümü (Intelligence Quotient- IQ) olarak elde edilmektedir.

Türkiye Zeka Vakfı

Dr. Taşkın Taştepe

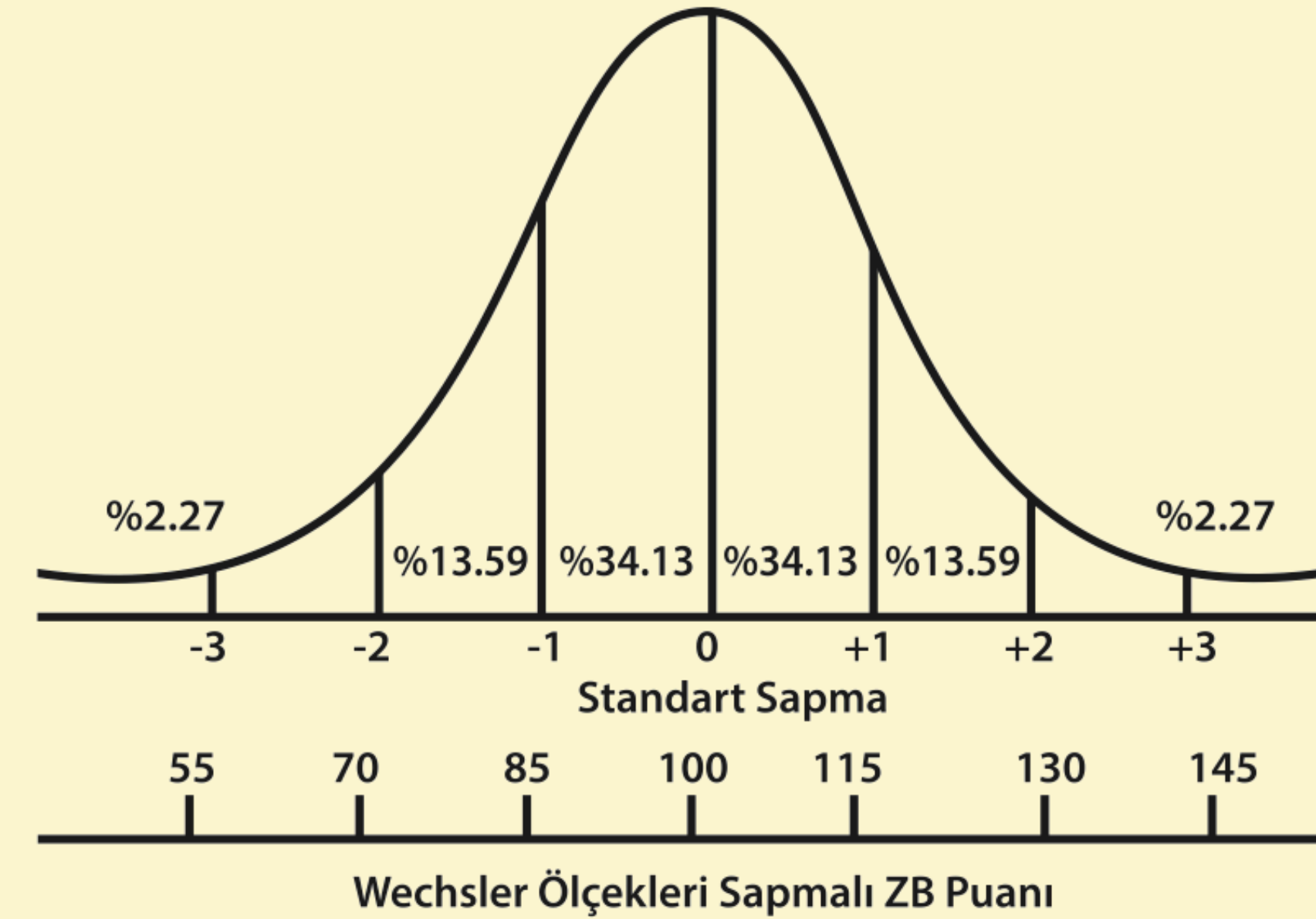
Zekanın Değerlendirilmesi

Üst sınır

70-75 ZB puanı

$$IQ = (Zeka Yaşı / Gerçek Yaş) \times 100$$

Eripek ve Vuran, 2016

Dr. Taşkın Taştepe

Uyumsal Davranışların Değerlendirilmesi

Uyumsal davranışların ölçümü bir çok yönden zekanın ölçümünden farklılaşmaktadır.

1. Uyumsal davranışların ölçümü ile bireyin olağan eylemlerinin bir göstergesi sağlanmak istenir. Zeka ölçeklerinde ise bireyin en üst performansı tahmin edilmeye çalışılır.

Eripek ve Vuran, 2016

Dr. Taşkın Taştepe

Uyumsal Davranışların Değerlendirilmesi

2. Uyumsal davranış ölçekleri belirli sayıda farklı günlük yaşam alanlarına değinirken zeka ölçekleri tipik olarak yüksek dereceli akıl yürütme yetenekleri üzerinde yoğunlaşır.

Eripek ve Vuran, 2016

Dr. Taşkın Taştepe

Uyumsal Davranışların Değerlendirilmesi

3. Zeka ölçekleri önemli ölçüde kontrol edilmiş durumlarda uygulanırken uyumsal davranışlara ilişkin bilgiler genellikle bireyi yakından tanıyan üçüncü kişi ya da kişilerle yapılan görüşmeler yoluyla sağlanır.

Eripek ve Vuran, 2016

Dr. Taşkın Taştepe

BİLİŞSEL GELİŞİM ALANI

TEMEL İLKELER

ÇÖZGER Bilişsel gelişim alanı: Çocuk-gencin sosyokültürel kıstaslara uygun olarak yaşama katılımında bağımsızlaşması ve sosyal sorumluluk alabilmesi için gereken öğrenme, problem çözme, planlama, soyut düşünme, fikir yürütme, yorumlama, uyum yapma gibi işlevleri içerir. ÇÖZGER’deki bu alan, bilişsel gelişim işlevlerindeki kısıtlılıkları belirtir.

1. Bilişsel gelişim alanındaki kısıtlılıklar, genetik, doğmalık ya da edinsel nedenler ile ortaya çıkabilir. Nedenleri ya da yaşları ne olursa olsun, çocuk-gençlerin yaşa uygun bilişsel gelişimi geliştirememeleri durumunda etkinlikleri ve yaşama katılımları belirgin olarak zorlaşacaktır. Bilişsel gelişim işlevlerindeki kısıtlılıklar kişilerarası ilişki, öğrenme gibi alanları kısıtlayabileceği gibi ayrıca, çocuğun-gencin bir etkinliğe (örneğin okuldaki derslere ya da hobi gibi etkinliklere) katılımını, sürdürmesini de engelleyebilir.

2. ÇÖZGER kapsamında değerlendirilen çocuk-gencin bilişsel alandaki kısıtlılığının bilinen bir hastalık ya da bozukluk ile ilişkili olması gerekmez. Bu alandaki kısıtlılıklar biyolojik ya da psikososyal nedenlere de bağlı olabilir, tümü ÇÖZGER kapsamında değerlendirilmeli, gereksinimleri doğrultusunda raporlanmalıdır.

3. Bilişsel gelişim alanındaki işlev, etkinlik ve yaşama katılım zorlukları ve kısıtlılıkları, ilgili uzmanlar tarafından, çocuk-gencin tüm bedensel yapı ve işlevlerinin ve gelişiminin, çevresel ve bireysel etmenlerin etkilerinin değerlendirildiği; değerlendirme ve kararlar sürecinde çocuk-genç ve ailesinin sürece ve kararlara uzmanlar ile eşit ortak olarak kabul edildiği “aile merkezli bütüncül klinik değerlendirme” ile değerlendirilmelidir. Bilişsel gelişiminin değerlendirilmesi, işlev kısıtlılığı ve özel gereksinimler saptandığında gereken hizmetlerin ve desteklerin sağlanması çocuk-gencin yaşama etkin katılımı için gereklidir. Bilişsel gelişiminin değerlendirilmesinde temel ilke çocuk-gencin yaşına uygun bilişsel işlevlerinin gelişim düzeyinin ve uyum yetilerinin belirlenmesidir. Bu değerlendirmede: a) klinik ortamda çocuk-gençten ve aileden alınan ayrıntılı gelişimsel öykü; b) serbest oyun ve etkinlik ortamında dil-konuşma-iletişim işlevlerinin gözlemlenmesi; c) ayrıntılı fizik muayene ve tetkikler, ve d) bilimsel yazında yer alan, güvenilirlik, geçerlilik ve norm çalışması yeterli olan işlevsel bilişsel gelişim değerlendirme araçları kullanılır. Bu değerlendirmenin bilişsel değerlendirme konusunda yeterli düzeyde eğitim alan uzmanlar tarafından yapılması gerekmektedir. Araçların norm çalışmasında, -2 ve -3 standart sapmanın belirtilmiş olması ya da yüzdelikler (persantil) ile norm yapılmış olduğunda bunların standart sapma karşılıklarının olması gereklidir. Araç ile değerlendirme sonucunda ilgili alanda 3.yüzdelik (persantil), -2 standart sapma altını; 1.yüzdelik (persantil), -3 standart sapma altını belirtir. Bazı araçların sonuçları bilişsel alanda gerçekte mevcut olan işlev kısıtlılığını doğru olarak yansıtmayabilmektedir. Puanlama sistemlerinden kaynaklanabilecek eksikliklerin engellenmesi amacıyla ÇÖZGER’de bilişsel gelişim alanında aile merkezli bütüncül klinik değerlendirme ve uzmanın görüşü esas alınır.

4. ÇÖZGER’ in “Bulgular, tetkikler, işlev ve etkinliklerdeki kısıtlılıklar” bölümüne aile merkezli gelişimsel değerlendirme sonuçları, bilişsel gelişim değerlendirme araçlarının sonuçları, ayrıntılı fizik muayene bulguları, laboratuvar tetkiklerinin sonuçları yazılmalıdır. ÇÖZGER’de herhangi bir aracın puanı belirtilmemeli, gelişimsel gecikme varsa hangi düzeyde olduğu standart sapma ya da yüzdelik ile belirtilmelidir. Aile ve çocuk-gencin kendisi okuduğunda haysiyet örneleyebilecek ya da ön yargıya, ayrımcılığa yol açabilecek herhangi bir terim, özellikle “zeka geriliği” ya da “mental motor retardasyon (MMR)” terimi kullanılmaz. Bu tanımların ICD kodu olarak raporda yer alması da önlenmelidir. ICD kodu olarak gerekiyorsa “R62.0 gecikmiş dönüm noktası” kullanılır. ÇÖZGER’e ise diğer ÇÖZGER alanlarında olduğu gibi yalnızca, özel gereksinimi düzeyi belirtilir.

İlk aylarından başlayarak her yaştaki çocuk bilişsel gelişim alanında değerlendirilebilir, “değerlendirilemedi” ibaresi geçerli değildir. Bebeklik ve erken çocukluk döneminde bilişsel gelişim bazı araçların dil-bilişsel alanları ile değerlendirilmektedir. Doğumu 37 hafta altında gerçekleşen bebeklerin 2 yaşına kadar düzeltilmiş yaşları (düzeltilmiş yaş=takvim yaşı-[40-doğum haftası]) kullanılarak bilişsel işlevler değerlendirilir.

5. Çocuk-genç herhangi bir yardımcı cihaz, araç kullanıyorsa, ÇÖZGER değerlendirmesinde cihaz/araç kullanmadığı durumu esas alınır. Ayrıca cihaz ile de değerlendirme yapılarak kullanılan destek ile hangi işlevleri kazandığı ÇÖZGER formuna yazılmalıdır.

6. ÇÖZGER Bilişsel gelişim alanında değerlendirmeyi yapabilecek uzmanlar, çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanları, gelişimsel pediatri uzmanları, çocuk nöroloji uzmanları, çocukta bilişsel değerlendirme konusunda eğitim aldığı belgelenen veya çocuk ruh sağlığı, gelişimsel pediatri rotasyonu yaptığı belgelenen çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanları, psikologlar (tercihen klinik psikologlar), üniversitelerin ilgili lisans programlarından mezun çocuk gelişimcilerdir. Çocuk-gencin gelişimi, bedensel yapıları, işlevleri, etkinlikleri ve yaşama katılım kısıtlılıklarının nedenine göre gerekiyorsa kulak-burun boğaz, çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı, çocuk gelişimci, özel eğitim uzmanı, konuşma terapisti, odyolog, psikolog ve diğer uzmanlardan danışım istenir. Her ÇÖZGER’de çocuk-gencin diğer tıbbi tanıları ve klinik durumu, ilgili alandaki çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı tarafından ÇÖZGER danışım formunda belgelenmelidir.

7. Kullanılabilecek standart işlevsel bilişsel (dil-bilişsel) gelişimi değerlendirme araçlarına örnekler alfabetik sırayla: Ankara Gelişim Tarama Envanteri (AGTE), Bayley Bebekler İçin Gelişimi Değerlendirme Ölçeği II ve III, Çocukların Yeti-yitimi Değerlendirme Ölçeği (Pediatric Evaluation of Disability Inventory-PEDI), Gelişimi İzleme ve Destekleme Rehberi (GİDR), Peabody Resim-Kelime Tanıma Testi, Stanford Binet Zeka Ölçeği, Vineland Uyum Davranış Ölçeği, Wechsler Çocuklar İçin Zeka Ölçekleri, Yaşlar ve Dönemler (Ages and Stages) ve diğerleri.

8. Çocuk ve gençlerin ruhsal ve bedensel açıdan olumsuz etkilenmemeleri için klinik tanıyla ilgili uzmanların değerlendirmesi sonrasında herhangi bir heyete çıkarılmaksızın raporların düzenlenmesi gerekmektedir.

BİLİŞSEL GELİŞİM ALANI		
ÇÖZGER ALANI	GEREKSİNİM DEĞERLENDİRMESİ	RAPOR SÜRESİ
A. Bilişsel gelişimde gecikme		
A.1. İşlevsel değerlendirmede bilişsel (dil-bilişsel) gelişim (-1.5SD) ile (-2SD) arasında YA DA bebeklik ve erken çocukluk döneminde bilişsel düzeyi -1.5 SD'nin üzerinde olmasına rağmen bilişsel gelişim açısından gecikme riski taşıyan çocuklar	Özel gereksinimi vardır (ÖGV).	Rapor süresi en az 1 yıldır. Süre ÇÖZGER veren uzmanlar tarafından kararlaştırılır.
A.2. İşlevsel değerlendirmede bilişsel (dil-bilişsel) gelişim (-2SD) ya da (-2SD) ile (-3SD) arasında	Özel gereksinimi vardır (ÖGV).	Rapor süresi en az 1 yıldır. Süre ÇÖZGER veren uzmanlar tarafından kararlaştırılır.
A.3. İşlevsel değerlendirmede bilişsel (dil-bilişsel) gelişim (-3SD) ve altında	Özel koşul gereksinimi vardır (ÖKGV).	Rapor süresi en az 1 yıldır. Süre ÇÖZGER veren uzmanlar tarafından kararlaştırılır.

Tıbbi Tanı

BEKLENEN NORMAL FİZYOLOJİK GELİŞİMİN OLMAYIŞI

Karar Sayısı

EĞİTSEL DEĞERLENDİRME VE TANI

Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizlik

ÖNERİLEN DESTEK EĞİTİM PROGRAMLARI

Yapılan Eğitsel Değerlendirme ve tanılama sonucuna göre:

26/12/2008 tarih ve 286 sayılı TTKB Kararı ile Zihinsel Engelli-Bireyler Destek Eğitim Programı doğrultusunda,

Dil, Konuşma ve Alternatif İletişim Becerileri

Psikomotor Beceriler

Öz Bakım Becerileri

modüllerini içeren destek eğitimi programı(ları)ndan yararlanması.

DESTEK EĞİTİM KARARI

Yukarıda kimlik bilgileri belirtilen bireye önerilen destek eğitim programı ve ekteki eğitim planında yer alan ihtiyaçları doğrultusunda;

...1 Yıl... süre ile **...Bireysel ve Grup...** destek eğitiminden yararlanılmasına öybirliğiyle / oyçokluğuyla karar verilmiştir.

BİREYİN GİDEBİLECEĞİ ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ/BİRİMİ PROGRAMLARI

Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı (Bireysel-Grup)

Dr. Taşkın Taştepe

EĞİTİM PERFORMANSI	
Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı	
Dil, Konuşma ve Alternatif İletişim Becerileri	
Tek heceli sözcükleri taklit eder.	
Basit bir olayı başından sonuna kadar izler.	
Öz Bakım Becerileri	
Ellerini yıkar.	
Kaşık ve çatal kullanarak yemek yer.	
Yüzünü kurular.	
Psikomotor Beceriler	
İpe malzeme dizer.	

İHTİYAÇLARI	
1. Birey için karar verilen Destek Eğitim Programı/Programlarındaki modül/modüllerden Amaçlar Bölümünde seçilmiş olan kazanımların öncelikli olarak kazandırılması,	
2. Bireye verilen program dahilinde allee; bireyin yetersizliği, bireyin eğitimine nasıl katkıda bulunacağı, evde yapılacak tekrarlar ve yasal haklarıyla ilgili rehberlik çalışması yapılması.	

AMACLAR	
Zihinsel Engelli Bireyler Destek Eğitim Programı	
Dil, Konuşma ve Alternatif İletişim Becerileri	
Üç ve daha fazla sözcük içeren cümleler kullanarak gereksinimlerini ifade eder.	
İki ve üç basamaklı sözel yönergeleri yerine getirir.	
İki ve daha fazla heceden oluşan sözcükleri taklit eder.	
İsim bildiren sözcükler kullanır.	
Eylem bildiren sözcükler kullanır.	
Tek sözcük kullanarak gereksinimlerini ifade eder.	
Grup içi oyunlarda rol alır.	
Görsellerle desteklenen olayları anlatır.	
İki sözcüklü cümlecikler kullanarak gereksinimlerini ifade eder.	
Öz Bakım Becerileri	
Tuvalet ihtiyacını giderir.	
Psikomotor Beceriler	
Yoğurma maddelerini kullanarak ürün elde eder.	
Kâğıt katlar.	
Kâğıt keser.	
Nesne renk ilişkisi kurar.	
Sınırlı alanları boyar.	

Dr. Taşkın Taştepe

Kaynaklar

- ❖ Çıkılı, Y. (2013). *Zihin yetersizliğı olan çocuklar*. S. Vuran (Ed.), *Özel eğitim* (s. 173-207). Ankara: Maya Akademi.
- ❖ Eripek, S. ve Vuran, S. (2016). *Zihinsel yetersizliğı olan çocukların eğitimi*. A. G. Akçamete (Ed.), *Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* (s. 245-282). Ankara: Kök Yayıncılık.
- ❖ Türkiye Zeka Vakfı - https://www.tzv.org.tr/#/zeka/zeka_testleri

Dr. Taşkın Taştepe

ZİHİNSEL ENGELLİ ÇOCUKLAR

Zihinsel Yetersizliği Tanılama ve Değerlendirme

Dr. Taşkın Taştepe